

Branislav RADULOVIĆ*

Poštovana predsjednice Skupštine, poštovani predsjedniče Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, uvažene diplomate, cijenjeni gosti, drage kolege,

Udruženje pravnika Crne Gore, slijedeći misiju svojih osnivača, koji su još 1933. godine osnovali prvu nacionalnu asocijaciju crnogorskih pravnika, povodom Jubileja — 15 godina crnogorske ustavnosti, ima privilegiju da, u saradnji sa Crnogorskom akademijom nauka i umjetnosti (CANU) i Skupštinom Crne Gore, organizuje današnji, prigodan naučni skup, sa ciljem obilježavanja ovog značajnog datuma.

Deceniju i po nakon donošenja Ustava iz 2007. godine, nastavlja se nit u trajanju od 117 godina crnogorske ustavnosti, formalno započete 1905. godine, kada je donijet prvi od sedam ustavnih akata Crne Gore. Stoga osjećamo obavezu ne samo da obilježimo ovaj vrijedan jubilej, već i otvorimo dijalog na temu koji su to dometi (postignuća) važećeg ustava i koji su to dominantni izazovi ili limiti savremenog crnogorskog ustavnopravnog sistema.

Najznačajniji domet/rezultat Ustava iz 2007. godine sadržan je u činjenici da je njime utemeljen institucionalni okvir države, te definisan oblik i okvir političkog sistema. Pojedini nedostaci u prvobitnom tekstu otklonjeni su ustavnim promjenama, iz jula 2013. godine, i ovaj ustavni tekst u doglednom vremenu neće imati značajnije (suštinske) promjene, tim prije što je proces ustavnih promjena pratila Venecijanska komisija koja je, u formi mišljenja, pomogla da se dobije i međunarodnopravna potvrda kvaliteta ustavnog teksta.

Na drugoj strani, samo uspostavljanje institucija nije dovoljno da bi se dala ocjena da je u jednom društvu/državi ostvarena funkcionalna i

* Prof. dr Branislav Radulović, predsjednik Udruženja pravnika Crne Gore

institucionalna demokratija. Ta ocjena prevashodno zavisi od kvaliteta funkcionisanja, primarno onih institucija koje su temelj demokratskog društva — parlament, sudovi i institucije četvrte (kontrolne) grane vlasti. Njihova funkcionalnost u državama parlamentarne demokratije dominantno zavisi od karaktera političkog sistema i prirode političkih subjekata koji ga konstituišu. Danas, nažalost, upravo tu je *Abilova peta* crnogorskog društva/države jer politički konstituenti skoro da nemaju u načinu funkcionisanja kvalitativnu razliku u odnosu na period devedesetih, što ozbiljno blokira proces izgradnje državnog aparata na principima funkcionalne/institucionalne demokratije.

Poštovane kolege,

Jubilej koji danas obilježavamo je i prilika da se podsjetimo da je Udruženje pravnika Crne Gore (UPCG), kao nacionalna i strukovna asocijacija crnogorskih pravnika, više puta do sada, organizacijom naučnih skupova i publikacijom naučnih radova, tretirala pitanje ustavnog uređenja Crne Gore.

U prilog tome navodim da je u organizaciji UPCG održan 20. aprila 2007. godine okrugli sto na Pravnom fakultetu UCG posvećen Nacrtu ustava Crne Gore i da su u *Pravnom zborniku* objavljena izlaganja svih učesnika. Sljedeće, 2008. godine objavili smo tematski broj *Pravnog zbornika*, koji je bio posvećen sadržini, smislu i značaju osnovnih principa u Ustavu Crne Gore iz 2007. godine.

Povodom petogodišnjice novog crnogorskog ustava organizovan je 21. decembra 2012. godine, Okrugli sto „Ustav Crne Gore — pet godina kasnije” a, sljedeće 2013. godine objavljen je zbornik radova kao posebno izdanje *Pravnog zbornika*.

Udruženje pravnika je 23. decembra 2016. godine organizovalo Okrugli sto „110 godina parlamentarizma u Crnoj Gori”, sa kojeg su publikovani radovi u *Pravnom zborniku*, da bi kasnije, 23. 10. 2017. godine, bio organizovan Naučni skup „Deset godina Ustava Crne Gore — izazovi i dostignuća”, sa kojeg su takođe objavljena izlaganja i naučni članci učesnika u našem časopisu.

Organizacijom današnjeg skupa, u saradnji sa CANU, tako samo nastavljamo svoju profesionalnu misiju u uvjerenju da Udruženje pravnika Crne Gore i časopis *Pravni zbornik*, sa pravom nose epitet riznice crnogorske pravne baštine i svjedoka trajanja crnogorske pravne misli.

Takođe, značajna su izdanja koja su članovi Udruženje pravnika priredili ili objavili, među kojima za ovu priliku izdvajam kapitalno izdanje

„Na vrelima crnogorske ustavnosti” (Podgorica, 2002. godina) autorâ dr Ćedomira Bogićevića, Milovana Muša Šćepanovića, dr Radomira Prelevića i dr Dragana Radinovića. U predgovoru istog, autori su zapisali misao na koju danas vrijedi podsjetiti: „Hiljadugodišnja istorija crnogorskog državotvornog procesa sadrži dragocena vrela ustavnosti kako u materijalnom smislu kroz proces stvarnog i sve jasnijeg uobličavanja njene državnosti, tako i kroz, u početku rudimentarne, a kasnije sve sadržajnije i formalne, odnosno pisane izvore jačanja njenih ustavnih vrela, koja se mogu pratiti kroz istorijske procese u kontinuitetu do današnjeg vremena.”

Među kapitalnim izdanjima na ovu temu se izdvaja svojim značajem i „Komentar Ustava Crne Gore” (drugo osavremenjeno izdanje) autora prof. dr Mladena Vukčevića, koji je izašao iz štampe 2021. godine u izdanju Udruženja pravnika Crne Gore

Cijenjene kolege,

U prilog obilježavanja 15 godina od donošenja važećeg ustava Crne Gore, vrijedi podsjetiti i na činjenicu da je donošenju sadašnjeg ustavnog akta prethodilo, 2006. godine, formiranje posebnog stručnog tijela — Savjeta za ustavna pitanja, kojim je predsjedavao akademik Mijat Šuković, a u kojem je participiralo i nekoliko istaknutih članova Udruženja pravnika Crne Gore. Pojedina rješenja „ekspertske verzije” (koja u toku političkog pregovaranja nijesu unijeta u tekst Ustava iz 2007. godine), kasnije su bila sadržaj zahtjeva Venecijanske komisije i, dijelom, su inkorporirana kroz Ustavne amandmane iz 2013. godine.

Kada je usvojen Ustav Crne Gore, akademik Šuković je u eseju, publikovanom u *Pravnom zborniku* (2008), pod nazivom „Sadržina, smisao i značaj osnovnih principa u Ustavu Crne Gore”, između ostalog zapisao: „Ustav Crne Gore iz 2007. godine izrađen je po mjeri politički mogućeg u vremenu kada je donešen. Vremenu, u kojem volja političkih činilaca nije omogućila da se dosegne mjera naučno i stručno mogućeg”, i dodato da se „građanska država i država vladavine prava, bez obzira na novi ustavni akt, ne može izgraditi na principima funkcionalne i institucionalne demokratije, ako bude i dalje funkcionisala kao partijska država, bilo jedne ili više partija i u kojoj građanin nije, istinski, kako to Ustav definiše, suveren”. Izrečeno, danas, stavljam u kontekst upita šta se promijenilo, i u kom smjeru, u odnosu na ocjene date prije 14 godina. Odgovor na ovo pitanje prevashodno je sadržan u objektivnoj ocjeni kavaliteta funkcionisanja, primarno onih institucija koje su temelj demokratskog društva, čija funkcionalnost u državama parlamentarne demokratije dominantno

zavisi od karaktera političkog sistema i prirode političkih subjekata koji ga konstituišu. Stoga vrijedi ponovo naglasiti da politički konstituenti skoro da nemaju, u načinu funkcionisanja, kvalitativnu razliku u odnosu na period prije usvajanja važećeg ustava, što ozbiljno blokira proces izgradnje državnog aparata na principima funkcionalne/institucionalne demokratije i ustavno proklamovane vladavine prava.

Poštovane kolege, cijenjeni gosti,

Organizacijom današnjeg skupa i obilježavanjem vrijednog jubileja crnogorske ustavnosti, UPCG nastavlja sa afirmacijom principa građanske participacije u društvenim procesima, koji treba da bude „armatura građanske demokratije”, kako to formuliše Tomas Hobs. Ujedno to je dio našeg esnafskog doprinosa da se crnogorsko društvo gradi na principima ustavnog patriotizma i savremenog konstitucionalizma. U mjeri u kojoj će se to ostvariti, zavisi i uspostava koncepta građanske države kao „ustavnog dobra svih”, koji omogućava izgradnju stabilnog i prosperitetnog društva.

Nažalost, danas moramo konstatovati, da na javnoj sceni u Crnoj Gori ima više nefunkcionalnog sukobljavanja nego istinskog društvenog i političkog dijaloga, zabrinjavajuće velikog broja institucija čiji je rad blokiran ili su u v. d. stanju i tzv. „širokih” i, samim tim, vrlo spornih tumačenja Ustava, koja imaju isključivi cilj „pokrića” političkih akcija i aktivnosti.

Crnogorsko društvo, poslije 15 godina nezavisnosti i moderne ustavnosti, opet je pred izborom da li će u budućnosti slijediti kvazipatriotske modele ili će graditi koheziju društva na ustavnim principima, gdje je građanin suštinski nosilac suvereniteta, Ustav i zakoni neselektivan garant prava i sloboda, a država zajednički imenitelj svih, bez obzira na naciju, vjeru ili druge posebnosti. Nesporno je da je institucionalna demokratija složeniji i zahtjevniji proces jer zahtijeva dalju nadogradnju političkog sistema i osigurava „novu strategiju integrisanja”, kako navodi profesor Ilija Vujačić, koji zapaža „da za Crnu Goru nije pravi put ni ka liberalnom nacionalizmu, niti ka segregativnom multikulturalizmu, nego ka ustavnom patriotizmu i traganju za zajedničkim političkim identitetom”. Stoga treba graditi zajednicu koja počiva na autonomnim institucijama i snažnom građanskom društvu, gdje su nosioci vlasti promjenljiva, a država konstantna kategorija.

Nažalost, danas i na ovom mjestu, treba ukazati da se, umjesto u procesu nadgradnje našeg ustavnog poretka, nalazimo u predvorju vrlo opasne situacije i da se dio daljih aktivnosti i procesa neće moći pratiti, tj. prepoznati kroz jasno ustavno definisane procedure i norme, što

ukupnu crnogorsku zajednicu može ozbiljno udaljiti od proklamovanog cilja — uspostave države zasnovane na vladavini prava. Stoga je, razumljiva, opravdana i od stručne javnosti očekivana naša namjera da se organizacijom ovog skupa, makar i u simboličnoj formi, aktuelni aspekti crnogorskog konstitucionalizma sagledaju u formatu argumenata, naučnih saznanja, koja će biti saopštena od strane neupitnih autoriteta, kvalifikovanih da daju potrebne odgovore. U tom pogledu, uslijediće i naredne aktivnosti Udruženja pravika Crne Gore, i u to ime vas pozdravljam i zahvaljujem na pažnji.

